

Asiapoliitikon osa. Tolkun mies Matti Paasivuori Suomen politiikan pyörteissä

Arvio teoksesta Hentilä, Maija-Liisa *Sovittelija. Matti Paasivuori 1866–1937*. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. 2013. 446 s. ISBN 978-952-5976-12-0.

Tuomas Laine-Frigren

Matti Paasivuori (1866–1937) oli Ilmajoelta lähtöisin oleva rengin poika. Hän oli täysin itseoppinut mies, joka ei ollut käynyt päivääkään edes kiertokoulua. Paasivuoren isä kuoli nälänhädän aikaiseen kulkutautiin pojan ollessa kaksivuotias. Lapsuuden avainkokemuksiin kuului kiertolaisen elämä, toisten nurkissa asuvan loisen osa, joka oli seurausta torpan isännälle kannattamattomaksi osoittautuneen kontrahdin purkamisesta.

Torpan omistaja tuli miesten kanssa kanget ja kirveet selässään ja hävitti rakennuksen maan tasalle. Mitä tapahtui? Saivatko isännät kohdella työteliäitä ja kunnollisia ihmisiä miten vain [...] lapsi katsoi järkyttyneenä, kun hänen kotinsa hajotettiin; hirret pätkittiin ja poltettiin läheisen oluttehtaan uunissa [...] (s. 17)

Kuten Hentilä toteaa, tästä alkoivat Paasivuoren ”vaellusvuodet”, ensin kesätöissä lammaspaimenena, sitten renkinä ja kyytipoikana, ratatöissä, halonhakkuussa, ojankaivuussa ja rakennustyömailla.

Vuonna 1883 – niihin aikoihin kun työvoiman vapaa liikkuvuus Suomessa sallittiin – 17-vuotias Paasivuori käveli lyhyiden työpestien perässä yli 1000 kilometriä. Tuona vuonna hän vieraili ensimmäisen kerran myös Helsingissä; työ vossikkakuskina opetti tuntemaan kaupungin kadut ja keskeiset kohteet, kuten synnytyslaitoksen, sairaalan, teatterin ja ”tietenkin ilotyttöjen pesät”. Kuten Paasivuori myöhemmin muisteli, vossikat olivat bordellien edessä tuttu näky: ”herroja odotellessa saattoi tienata eniten, jopa 20 markkaa.” (s. 430)

Torpan poika astuu politiikkaan

Monien vaiheiden jälkeen Paasivuori siirsi kirjansa lopullisesti Helsinkiin vuonna 1891. Hänestä tuli kirvesmies ja Helsingin työväenyhdistyksen (HTY) kirvesmiesten ammattiosaston jäsen. Kuten Hentilä toteaa, Paasivuori lähti täysillä mukaan nousevaan työväenliikkeeseen aikana, jolloin työväenjärjestöjä vasta perustettiin, ja liike itsessään oli vielä liberaalien porvarien ja työnantajien johtamaa. Pian Paasivuori todisti lähietäisyydeltä Helsingin Työväenyhdistyksen siirtymistä työväenjohtoiseksi – ja laajemmin työväenliikkeen itsenäistymistä ja irtiottoa porvareista.

Hentilä kuvaa hyvin lukemaan ja kirjoittamaan opettelevan Paasivuoren antautumista työväenaktiivin uralle. Läpimurto puhujana, ensimmäiset luottamustoimet ja paikalliselta tasolta valtakunnalliselle kasvava aktiivisuus tapahtui samaan aikaan perheen perustamisen ja kodin rakentamisen kanssa. Niin tuolloin kuin myöhemmin mies teki hartiavoimin töitä järjestökentän institutionaalisten perusrakenteiden puolesta. Hänestä tuli henkeen ja vereen ammattiyhdistysmies, jonka työväenliikkeen aktiiveille tyypilliseen kaksoisrooliin kuului yhtäältä agitoiminen ammattiyhdistysliikkeen puolesta ja toisaalta matkan aikana syntyneiden työelämän ristiriitojen sovittelu.

Vuoden 1905 yleislakon aikana Paasivuori profiloitui äänioikeustaistelijana. Hänestä tuli täyspäiväinen ammattipoliitikko. Tultuaan valituksi eduskuntaan 1907 hän elätti itsensä ja suurperheensä (vaimo ja 7 lasta) pääasiassa luottamustoista saaduilla palkkiolla, kirjallisilla töillä sekä kiertävänä agitaattorina ja lakkoliikkeiden sovittelijana. Hänestä kehittyi vakaumuksellinen asiapoliitikko ja sosiaalipoliitikan kentän kunnioitettu tuntija, joka sai lyhytaikaisen Tokoin senaatin aikana pöydälleen käytännössä kaikki senaatin sosiaaliohjelman kohdat. Kesällä 1917 säädettiin muun muassa kahdeksan tunnin työaikalaki, jota tosin ei käytännössä pitkään poikkeuslakien vuoksi noudatettu. Paasivuori piti lakia pitkälti omana aikaansaannoksenaan.

Asiapoliitikon asema vahvistuu

Sisällissodan jälkeisessä tynkäeduskunnassa Paasivuori edusti yksin sosialidemokraatteja, kritisoi teloituksia ja käytti vahvoja puheenvuoroja muun muassa vankien ja heidän perheidensä kohtaloon sekä kuningasseikkailuun liittyen. Suomen historian ikoninen kuva Paasivuoresta eduskunnan lehtereillä vakuuttaa yhä. Vaikka Paasivuori oli alusta lähtien määrätietoisesti vastustanut aseellista kumousta, ei kapinasta sivussa pysyttelemine riitä selittämään sitä, miksi Paasivuori oli ainoa vasemmistolainen joka päästettiin ”luokkaeduskunnan” ovista sisään, semminkin kun miehen puheenvuorot olivat varsin piikikkäitä. Miksi Paasivuori säilyi koskemattomana?

Hentilän mukaan Paasivuorelle itselleen paikka eduskunnassa oli itsestään selvä, olihan hän ollut kansanedustaja jo pitkään. Myös hänen verkostonsa olivat vahvat. Kun valkoiset pidättivät Paasivuoren heti Helsingin valtauksen jälkeen huhtikuussa 1918, perhe kääntyi Väinö Tannerin puoleen. Kaikissa piireissä tunnettu Tanner oli juristi ja osasi saksaa. Siten hän kykeni neuvottelemaan Paasivuoren asemasta myös Saksan Itämeren-divisioonan kanssa. Hentilän mukaan onkin hyvin mahdollista, että

Tannerin johtaman SDP:n asialliset suhteet saksalaisten joukkojen johtoon vaikuttivat positiivisesti myös Paasivuoren tilanteeseen.

Paasivuoren asema sekä politiikassa että hajanaisen ay-liikkeen kentällä näyttää 1920-luvulla perustuneen sekä erontekoon että luokkapohjaiseen identifiikaatioon. Yhtäältä hän Tannerin tapaan kritisoi puolueen vallankumousseikkailua, mutta toisaalta ymmärsi hyvin vallitsevien sortorakenteiden seuraukset ja sisällissodan voittajien politiikan synnyttämän katkeruuden. [1] Nostaessaan SAJ:ä sisällissodan raunioista Paasivuori argumentoi julkisen ammatillisen toiminnan puolesta toteamalla, että se ehkäisisi salaista vallankumouksellista toimintaa. Saatuaan sosiaalihuoltokannalta SAJ:lle toimiluvan hän lainasi toiminnan käynnistämiseen 5000 markkaa omista säästöistään. Kiinnostava yksityiskohta on, että Paasivuori oli tuolloin samanaikaisesti ammattijärjestön puheenjohtaja ja Sosiaalihuoltokannan valitsema sosiaalivaltuutettu.

SDP:ssä hän asemoitui mielipiteiltään Tannerin vastaiseen ns. keskustan oppositioon, mutta profiloitui ennen kaikkea asiapolitiikkona, jolle tärkeitä olivat työelämän reformit, ay-liikkeen yhtenäisyys ja sopimusyhteiskunnan puolesta puhuminen. Argumentoidessaan työsuojelun kehittämisen puolesta hän saattoi käyttää tukenaan onnettomuustilastoja, joita hän oli jo 1910-luvulla kerännyt. Vuonna 1922 hän teki peräti 12 työsuojelua ja työelämän kehittämistä koskevaa eduskunta-aloitetta. Nämä koskivat muun muassa työnvälityksen kehittämistä, työttömyyden torjumista ja ammattientarkastajien lisäämistä.

Kun senaatin päätöksellä elokuussa 1918 sosiaalihuoltokannan perustettiin kaksi sosiaalivaltuutetun toimintaa, valittiin Paasivuori SAJ:n puheenjohtajana ja työelämän luotettuna asiantuntijana tähän tehtävään. Olemattoman sosiaaliturvan oloissa Paasivuori vakuuttui yhä enemmän siitä, että työehtosopimukset olivat työläisille elintärkeitä. Ne olivat Paasivuoren mukaan myös ”rauhan kirjoja”: ehkä yhteisesti jaetun sopimuskulttuurin kautta ay-liikkeen vahvat kommunistit saataisiin ”kesytettyä”?

Vuonna 1926 Paasivuori oli uransa huipulla: kansanedustaja, Helsingin kaupunginvaltuutettu, työväenliikkeen molempien keskusjärjestöjen puheenjohtaja, Kustannusosakeyhtiö Kansanvallan ja Kulutusosuuskuntien Keskusliiton puheenjohtaja ja Elannon edustajistovaalin sosialidemokraattinen ääniharava. Miten nousu yhteiskunnan eliittiin oli mahdollista miehelle, joka oli käynyt vain rippikoulun? Paasivuoren aseman ja toimijuuden rakentuminen on eittämättä yksi Hentilän tutkimuksen kiehtovimmista teemoista. Kuten Hentilä toteaa, Paasivuori ei ollut aatteellinen suunnannäyttäjä, saati kirjallisesti lahjakas ideologi. Silti aikaisemmassa tutkimuksessa on voitu puhua Paasivuoren ”linjasta”, jolloin on erityisesti viitattu *sovitteluvaan asenteeseen* sosialidemokraattien ja kommunistien välillä työväenasian edistämisen nimissä, mutta myös määrätietoiseen monarkismin vastustukseen tynkäeduskunnan aikana.

Hentilän luoma kuva itseoppineesta ammattipoliitikosta itsenäistyvän Suomen politiikan pyörteissä avaa mielenkiintoisia tutkimuksellisia ulottuvuuksia. Yhtäältä voi kysyä, miten Paasivuori kasvatti sosiaalista pääomaansa. Ehkä vielä

mielenkiintoisempi kysymys koskee Paasivuoren edustamaa työväenliikettä osana Suomen modernisoituvaa kansalaisyhteiskuntaa ja poliittista kulttuuria. Mitä Paasivuoren nousu eliittiin kertoo tuon ajan yhteiskunnasta ja sen muutoksesta? Millaisiin kulttuurisiin arvoihin ja asenteisiin Paasivuoren imago poliitikkona perustui, ja toisaalta miten hän käytti vallitsevan poliittisen kulttuurin resursseja hyväkseen?

Kuten kirjan otsikko jo antaa ymmärtää, Hentilän tarinassa Paasivuoren yhteiskunnallista ja poliittista roolia kuvataan *sovittelun* käsitteen avulla. Näyttää siltä, että vaikka Paasivuorelle puoluepoliittinen dogmaattisuus oli toissijaista, ammattipoliitikolle sovittelu ja siltoja rakentava asenne merkitsi eräänlaista luottamukseen perustuvaa mainetta. Toisaalta ei Paasivuorikaan ollut elämänsä aikana aina yhteistyöhaluinen porvarien kanssa. Näin oli erityisesti 1900-luvun ensimmäisinä vuosina, jolloin Paasivuori SDP:n Forssan ohjelman mukaisesti kallistui Edvard Valppaan tiukalle linjalle, jonka mukaan yhteistyötä porvarillisen senaatin kanssa ei tullut tehdä. Käytännössä kyse ei tuolloinkaan näyttänyt olevan ideologisesta sitoutumisesta vaan reaalipoliitikasta äänioikeustaistelun kontekstissa. Vaalilakkoa agitoitunut ja äänioikeusrahosta kerännyt Paasivuori oli varma siitä, että työläiset eivät voisi ajaa oikeuksiaan ilman demokraattista vaalijärjestelmäreformia. Erityisesti sarja *Työmieheissä* vuonna 1904 julkaistuja artikkeleita kertoi tästä.

Vuosien aikana kertyneet kontaktit ja verkostot poliittisen kentän eri puolille selittävät osaltaan Paasivuoren poliittikkouden rakentumista. Poliittisen pääoman kartuttamisen kannalta tärkeitä saattoivat olla esimerkiksi pakon sanelemat työnhakumatkat 1890-luvun viimeisinä vuosina. Vuonna 1895 29-vuotias kirvesmies lähti kolmeksi kuukaudeksi Kotkaan ja Viipuriin, jossa hän muun muassa työskenteli lääninvalvokilan sairaalan rakennustyömaalla tehden tuttavuutta vaalipiiriinsä, jonka kansanedustaja hän tulisi koko uransa ajan olemaan. Vuonna 1898 seurasi neljän kuukauden matka tukkitöihin Terijoelle helsinkiläisen puunjalostustehtaan lähettämänä. Poliittikkaan antauduttuaan Paasivuori kiersi erittäin ahkerasti kentällä. Esimerkiksi syksyn 1906 ja alkuvuoden 1907 aikana Paasivuori kiersi ammattiosastojen ja liittojen tilaisuuksissa ja agitaatiokursseilla pitäen 50 esitelmää. Nämä olivat myös perheen toimeentulon kannalta tärkeitä tulonlähteitä.

Verkostoihin liittyen kiinnostava tieto oli, että STK:n toimitusjohtaja Axel Palmgrenillä ja Paasivuorella oli asialliset välit. Vaikuttiko tämä omalta osaltaan siihen, että Suomessa työehtosopimusten solmimisessa tapahtui pientä edistystä 1920-luvun puolivälin jälkeen? Talous kasvoi ja kommunistit aloittivat yhteistoimintataktiikkansa (ns. linnarauha), mutta ehkä Paasivuoren poliittisella profiililla oli oma osuutensa asiassa. Kuten Hentilä ilmaisee, ”myös työnantajat laskivat jossain määrin hänen varaansa kommunistien taltuttamiseksi” (s. 409).

Uskottava kuvaus poliittisen historian pelimiehestä ja asiapoliitikosta

Hentilä rakentaa tutkimuksensa tietoisesti perinteisen biografisen esitystavan varaan: kohdehenkilön vaiherikasta elämää kuvataan lapsuudesta kuolemaan asti. Esitystapa on pääosin onnistunut, mutta sillä on myös omat ongelmansa. Ehkä suurin näistä on kirjan lievä rakenteellinen hajanaisuus. Aktiivisen ja monissa liemissä keitetyn

miehen monet roolit (ay-mies, puoluejohtaja, sosiaalipoliitikko) tulevat esitellyiksi osin omissa luvuissaan, jolloin samat asiat kertaantuvat, mutta myös paikoin tulevat täysin käsitettäviksi vasta kirjaa edestakaisin selaamalla. Vaikka kirja ei pyrikään olemaan tieteellisen historiantutkimuksen mitat täyttävä tutkimus, olisi tarkempi temaattinen fokusointi ja hieman terävämpi tutkimuskysymysten asettelu palvellut luettavuutta.

Yksi arvokkaimmista tutkimuksellisista valinnoista on Hentilän pyrkimys integroida perhehistoriallinen arjen näkökulma osaksi Paasivuoren tarinaa. Käy ilmi, että nousevan työväenliikkeen ammattipoliitikon piti jo perhettä elättääkseen varsin tosissaan etsiä tulonlähteitä hyvin monenlaisista luottamustoimista ja kirjoitustöistä – ja toisaalta niitä myös etsivälle tarjottiin. Hentilä puhuu ”sukupuolinäkökulmasta”, jolla hän nähdäkseen pyrkii kuvaamaan niitä odotuksia, joita Paasivuori itselleen sekä perheen elättäjänä että miehenä asetti. Paasivuori tuntuu jakaneen ajalle tyypillisen sukupuolisopimuksen miehestä pääasiallisena perheenelättäjänä.

Paasivuoret perustivat perheen Kallioon aikana, jolloin Pitkäsillan pohjoispuolen kasvava teollisuus tarvitsi työvoimaa. Kuten Hentilä kuvaa, maaseudulta muuttaneet ihmiset majoittuivat kaupunginosaan, jonka asuntotuotanto laahasi pahasti perässä. 1900-luvun alussa Kalliossa asui hyvin ahtaasti jo 20 000 henkeä: Paasivuoret olivat muiden lailla tämän asuntokurjuuden kokijoita.

Muutto isompaan asuntoon tapahtui paikallisen työväenliikkeen omatoimisuuden kautta. Työväenjärjestöt nimittäin kannustivat työläisiä perustamaan omia asunto-osakeyhtiöitä, joko rakennuttamaan tai rakentamaan talonsa itse. Paasivuoren tapaisten rakennustyöläisten etu oli, että he pystyivät itse tekemään omalle osakeyhtiölleen töitä. Näin Paasivuori perusti kirvesmiesystäviensä kanssa osakeyhtiön ja sai vuokrata kaupungilta tontin. Valtio takasi lainan. Tällaiset hankkeet olivat Kalliossa yleisiä. *Kallio-yhtiön* kokemus monine ristiriitoinen oli opettavainen, sekin eräänlainen sovittelun koulu, kuten Hentilä toteaa.

Perhe tulee mainiosti esille myös perheenjäsenten kirjeenvaihdon välityksellä. Hentilä tarjoaa kiinnostavan kurkistuksen perheen näkökulmaan siteeratessaan tytär Toinin kirjettä veljelleen Arvolle vuonna 1926. Kirjeessä viitataan isän 60-vuotisjuhlallisuuksiin ja pohjalaisen Albert Gebhardin maalaamaan tauluun, mutta rivin väleistä on luettavissa politiikkaakin (s. 290):

[...] isän on käytävä joka päivä muutama tunti istumassa mallina Gebhardin papalla. Isästä maalataan kuva puolueen ja Kansanvallan kustannuksella hänen 60-vuotispäivänsä johdosta. On sitä touhua siinäkin. Minusta tuntuu vaan, että ne koettavat kaikella tavalla hyvittelä. En ymmärrä, kun en osaa lainkaan luottaa niiden hommiin. On kuin olisi koira haudattuna joka paikassa.

Hentilä arvelee Toinin viitanneen SDP:n kulisseyssä tuolloin käytyyn poliittiseen peliin, jossa Paasivuori ”uhrattiin” kommunistijohtoisen SAJ:n puheenjohtajaksi, ammattijärjestöä oikeiston hyökkäyksiltä suojelevaksi kilveksi.

Ihmisläheisyyttä ja elämäntunnetta Paasivuoren tarinaan tuovat myös kuvaukset matkoista ulkomaille, kuten Kansainvälisen Työjärjestön (ILO) Washingtonin kongressiin vuonna 1919. Tapahtumarikkaan matkan aikana Paasivuori vieraili muun muassa amerikansuomalaisen työväenliikkeen keskuksessa, Fitchburgissa. Jotain varsin liikuttavaa on siinä, miten kielitaidoton Paasivuori ajautuu pelkäämään sosiaalisia tilanteita. Hän kieltäytyy kansainvälisistä ja pohjoismaisistakin illalliskutsuista ja elää yhdellä omenalla kokonaisen päivän, koska ei rohkene astua yksin ravintolaan saatikka ruokakauppaan. Paasivuori myös julkaisi kuvauksensa: ”Muistelmia Amerikan Matkalta” ilmestyi ammattiyhdistysväen juhlaulkaisussa *Työnjuhla* (1920).

Hentilän tutkimuksessa monet Suomen historian käännekohtat ja prosessit saavat uutta valaistusta Paasivuoren hahmon kautta. Paasivuoren ja työväenliikkeen näkökulma tuo uudenlaisen luokkavalaituksen esimerkiksi toisen ”sortokauden” aikaisen eduskuntatyön ristiriitoihin ja paradokseihin. Paasivuori koki läheltä, miten porvarilliset ryhmät harjoittivat lainsäädännön jarrutuspolitiikkaa vedoten ”laillisten olojen” palauttamisen ensisijaisuuteen. Kiinnostavaa on, missä määrin tätä argumenttia käytettiin sosiaalisen lainsäädännön jarruttajana.

Paasivuoren kautta tulee näkyväksi myös se, miten Lapuan liikkeen aikana ns. kommunistilaeilla argumentoimalla voitiin lähteä kyseenalaistamaan myös maltillisten sosialidemokraattien asemaa. Vuonna 1933 nimittäin kävi yllättäen niin, että Paasivuorta ei enää kelpuutettu Viipurin läntisen vaalipiirin ehdokkaaksi. Vaalipiirin vaalilautakunnan mukaan Paasivuori oli kuulunut kommunistisena lakkautettuun Helsingin kirvesmiesten ammattiosastoon: häntä pidettiin siis kommunistina. Aikana, jolloin rooleille ja identiteeteille vedettiin tiukkoja rajoja, Paasivuoren kaltaiset ”sovittelijat” joutuivat kyseenalaiseen valoon. Paasivuori sai kuitenkin kansainvälisen kohun saattamana vaalikelpoisuutensa takaisin.

Hentilä luo tarinansa päähenkilöstä uskottavan ja koherentin kuvan sovittelijana, asiapolitiikkona ja ahkerana tolkun miehenä. Toisinaan Hentilän rakentama kuva vailla poliittista linjaa toimivasta Paasivuoesta kuitenkin synnyttää vaikutelman eräänlaisesta *ajopuusta*. Hentilä kuvaa, miten Paasivuori toistuvasti, usein vasten tahtoaan, nostettiin erilaisiin johtotehtäviin. Mutta oliko näkyviin asemiin nousussa kyse vain *ajautumisesta* tai taloudellisesta pakosta, kuten Hentilä tuntuu väittävän. Vai saattoiko kyse olla myös poliittisesta taktiikasta? Hentilä käyttää paljon omaelämäkerrallista aineistoa. Onko mahdollista, että jossain kohden Paasivuoren oma julkilausuttu käsitys toiminnastaan on ohjannut tulkintoja?

Yleisesti ottaen Hentilän tutkimus on kiinnostava ja paikoin myös oikein viihdyttävä kuvaus yhden Suomen poliittisen historian pelimiehen elämästä ja teoista. Se on merkittäväällä tavalla työväenliikkeen historiaan vaikuttaneen henkilön tarina, ja sellaisena tarpeellinen lisä työväenhistorian kaanoniin. Ennen kaikkea Hentilä tekee tutkimuksessaan merkittävää pohjatyötä avaamalla uusia polkuja tulevalle historiantutkimukselle. Toivottavasti poliittisen historian tutkijat kiinnostuvat vastaisuudessa Paasivuoren kaltaisista päällisin puolin ”arkisista” hahmoista, joiden vaikutusvalta ei niinkään perustu näkyviin kirjallisiin tai poliittisiin urotekoihin

vaan enemmänkin määrätietoiseen toimintaan politiikan harmaalla alueella, poliittisten tilojen hallintaan.

FM Tuomas Laine-Frigren työskentelee projektitutkijana Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella.

Viitteet

[1] Paasivuoren mukaan keskeinen sisällissotaan johtanut käännekohta oli valtalain kaatuminen ja sosialistijohtoisen eduskunnan hajottaminen heinäkuun lopussa 1917. ”Pietarin tiehen” turvautuneet porvarit olivat yhdessä venäläisten kanssa pettäneet Suomen (s. 178–179).